INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

FILIPS EGRI CHIZIG‘I: MODELNING ZAMONAVIY TALQINI

Ismoilova Noila Xurshid qizi
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti talabasi
Ilmiy rahbar: Y. P. Urunbayeva
Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha
falsafa doktori (PhD), dotsent

Annotatsiya

Mazkur maqolada Filips egri chizig‘ining nazariy asoslari va uning zamonaviy talqinlari chuqur tahlil qilindi. Inflyatsiya va ishsizlik o‘rtasidagi bog‘liqlik evolyutsiyasi kutilmalar, global omillar hamda yangi keynscha yondashuvlar asosida yoritildi. Shuningdek, modelning amaliy ahamiyati va rivojlanayotgan iqtisodiyotlar uchun qo‘llanish xususiyatlari ochib berildi.

Kalit so‘zlar

Filips egri chizig‘i, inflyatsiya, ishsizlik, NAIRU, kutilmalar, yangi keynscha model, makroiqtisodiyot

Annotation

This article provides an in-depth analysis of the theoretical foundations of the Phillips curve and its modern interpretations. The evolution of the relationship between inflation and unemployment is examined through expectations, global factors, and New Keynesian approaches. Additionally, the practical significance of the model and its applicability in developing economies are discussed.

Keywords

Phillips curve, inflation, unemployment, NAIRU, expectations, New Keynesian model, macroeconomics

Аннотация

В данной статье проведен углубленный анализ теоретических основ кривой Филлипса и ее современных интерпретаций. Эволюция взаимосвязи между инфляцией и безработицей рассмотрена с учетом инфляционных ожиданий, глобальных факторов и новых кейнсианских подходов. Также раскрыта практическая значимость модели и особенности ее применения в развивающихся экономиках.

Ключевые слова

кривая Филлипса, инфляция, безработица, NAIRU, ожидания, новая кейнсианская модель, макроэкономика

KIRISH

Inflyatsiya va ishsizlik darajasi o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushuntirishga qaratilgan nazariy yondashuvlar orasida Filips egri chizig‘i alohida o‘rin egallaydi. Ushbu model dastlab qisqa muddatli muvozanatni ifodalovchi empirik kuzatuv sifatida shakllangan bo‘lsa-da, keyinchalik u makroiqtisodiy siyosatning muhim nazariy asoslaridan biriga aylandi. Zamonaviy iqtisodiyotda esa Filips egri chizig‘i an’anaviy shakldan sezilarli darajada farq qiluvchi yangi

talqinlarga ega bo‘lib, inflyatsion kutilmalar, global omillar va institutsional o‘zgarishlar bilan boyitilgan.

ASOSIY QISM

Filips egri chizig‘i dastlab ish haqi o‘sishi va ishsizlik darajasi o‘rtasidagi teskari bog‘liqlikni ko‘rsatgan. Keyinchalik ushbu bog‘liqlik inflyatsiya va ishsizlik o‘rtasidagi munosabatga umumlashtirildi. Klassik talqinga ko‘ra, ishsizlik darajasi past bo‘lganda ish haqi va narxlar tezroq o‘sadi, yuqori ishsizlik sharoitida esa inflyatsiya sekinlashadi. Bu esa davlat siyosatchilariga inflyatsiya va ishsizlik o‘rtasida muayyan tanlov mavjud degan xulosani beradi.

An’anaviy Filips egri chizig‘ining sodda ko‘rinishi quyidagicha ifodalanadi:

$$\pi = \pi^e - \alpha(u - u_n) \quad (1)$$

Bu yerda inflyatsiya darajasi kutilayotgan inflyatsiya va ishsizlikning tabiiy darajasidan og‘ishiga bog‘liq holda aniqlanadi. Agar ishsizlik tabiiy darajadan past bo‘lsa, inflyatsiya tezlashadi; aksincha, yuqori bo‘lsa, inflyatsiya pasayadi. Ushbu formulada kutilmalar muhim rol o‘ynaydi, chunki iqtisodiy agentlar kelajakdagi narx o‘zgarishlarini hisobga olgan holda qaror qabul qiladi.

Zamonaviy talqinlarda Filips egri chizig‘i “kutilmalar bilan boyitilgan” shaklda ko‘rib chiqiladi. Bu yondashuv monetaristlar, xususan, Milton Fridman va Edmund Felps tomonidan rivojlantirilgan. Ularning fikricha, uzoq muddatda inflyatsiya va ishsizlik o‘rtasida barqaror teskari bog‘liqlik mavjud emas. Chunki iqtisodiy agentlar kutilmalarini moslashtirib boradi va bu jarayon siyosatning samaradorligini pasaytiradi.

Keyinchalik yangi klassik va yangi keynscha makroiqtisodiy maktablar ushbu modelni yanada rivojlantirdi. Yangi keynscha Filips egri chizig‘i narxlar qat’iyligi (price stickiness) va ratsional kutilmalarni hisobga olgan holda ishlab chiqilgan. U quyidagi ko‘rinishga ega:

$$\pi_t = \beta E_t(\pi_{t+1}) + \kappa x_t \quad (2)$$

Bu yerda joriy inflyatsiya kelajakdagi kutilayotgan inflyatsiya va ishlab chiqarish bo‘shlig‘i (output gap) bilan belgilanadi. Mazkur model zamonaviy markaziy banklar tomonidan pul-kredit siyosatini shakllantirishda keng qo‘llaniladi. Ayniqsa, inflyatsion targetlash rejimida ushbu tenglama muhim analitik vosita hisoblanadi.

Zamonaviy iqtisodiyotda Filips egri chizig‘ining yana bir muhim jihati uning “yassilashuvi” (flattening) fenomenidir. Ko‘plab rivojlangan mamlakatlarda so‘nggi o‘n yilliklarda inflyatsiya va ishsizlik o‘rtasidagi bog‘liqlik sezilarli darajada zaiflashgan. Bunga bir qator omillar sabab bo‘lmoqda. Birinchidan, globalizatsiya natijasida ishchi kuchi bozoridagi raqobat kuchaygan va ish haqi bosimi kamaygan. Ikkinchidan, texnologik taraqqiyot ishlab chiqarish xarajatlarini pasaytirib, narxlar barqarorligini ta’minlashga xizmat qilgan. Uchinchidan, markaziy banklarning ishonchli siyosati inflyatsion kutilmalarni barqarorlashtirgan.

Bundan tashqari, zamonaviy tadqiqotlarda Filips egri chizig‘i noaniqlik va tashqi shoklarga sezgir model sifatida qaralmoqda. Masalan, energiya narxlarining o‘zgarishi, pandemiya kabi global inqirozlar yoki geosiyosiy keskinliklar inflyatsiya dinamikasiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli oddiy chiziqli bog‘liqlik o‘rniga ko‘proq murakkab, ko‘p omilli modellardan foydalanish zarurati ortmoqda.

Filips egri chizig‘ining zamonaviy talqinida yana bir muhim tushuncha – bu NAIRU (Non-Accelerating Inflation Rate of Unemployment), ya’ni inflyatsiyani tezlashtirmaydigan ishsizlik darajasidir. Ushbu ko‘rsatkich iqtisodiyotning strukturaviy xususiyatlariga bog‘liq

bo‘lib, vaqt o‘tishi bilan o‘zgarib turadi. NAIRU ni aniqlash esa amaliy jihatdan murakkab bo‘lib, u iqtisodiy siyosat samaradorligini baholashda muhim rol o‘ynaydi.

Zamonaviy modelda inflyatsiya dinamikasini yanada aniqroq ifodalash uchun ko‘pincha kengaytirilgan tenglama qo‘llaniladi:

$$\pi_t = \pi_t^e + \gamma(y_t - y^*) + \delta z_t \quad (3)$$

Bu yerda qo‘shimcha ravishda tashqi omillar (masalan, import narxlari, energiya resurslari) ham hisobga olinadi. Bu esa modelning real iqtisodiy sharoitlarga moslashuvchanligini oshiradi.

O‘zbekiston iqtisodiyoti misolida ham Filips egri chizig‘i muayyan darajada qo‘llanishi mumkin. So‘nggi yillarda mamlakatda inflyatsiyani pasaytirish va bandlikni oshirish bo‘yicha keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu jarayonda inflyatsion kutilmalarni boshqarish, mehnat bozorini liberallashtirish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Biroq iqtisodiyotning o‘tish davrida ekanligi sababli inflyatsiya va ishsizlik o‘rtasidagi bog‘liqlik har doim ham klassik nazariyaga mos kelavermaydi.

XULOSA

Filips egri chizig‘i makroiqtisodiy nazariyada inflyatsiya va ishsizlik o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni tushuntiruvchi muhim model sifatida shakllangan bo‘lib, uning evolyutsiyasi iqtisodiy tafakkurning rivojlanishini yaqqol aks ettiradi. Dastlab qisqa muddatli empirik bog‘liqlik sifatida talqin qilingan ushbu model keyinchalik kutilmalar, institutsional omillar va tashqi shoklar bilan boyitilib, yanada murakkab va real iqtisodiy jarayonlarga moslashgan nazariy konstruktsiyaga aylangan.

Zamonaviy talqinlar shuni ko‘rsatadiki, inflyatsiya va ishsizlik o‘rtasidagi an’anaviy teskari bog‘liqlik doimiy va barqaror emas. Ayniqsa, uzoq muddatda iqtisodiy agentlarning ratsional kutilmalari ushbu bog‘liqlikni sezilarli darajada zaiflashtiradi. Shu bois, iqtisodiy siyosatda faqat qisqa muddatli “tanlov” konsepsiyasiga tayanish yetarli emas, balki kutilmalarni boshqarish, institutsional barqarorlikni ta’minlash va tarkibiy islohotlarni amalga oshirish zarur hisoblanadi.

Yangi keynscha yondashuvlar asosida ishlab chiqilgan zamonaviy Filips egri chizig‘i inflyatsiya dinamikasini tushuntirishda ishlab chiqarish bo‘shlig‘i, kutilmalar va tashqi omillarni kompleks ravishda hisobga oladi. Bu esa uni markaziy banklar va iqtisodiy siyosatchilar uchun amaliy jihatdan muhim vositaga aylantiradi. Shu bilan birga, modelning “yassilashuvi” hodisasi inflyatsiyani boshqarishda an’anaviy instrumentlarning samaradorligi pasayib borayotganini ko‘rsatadi.

Umuman olganda, Filips egri chizig‘i zamonaviy iqtisodiyotda o‘z ahamiyatini saqlab qolgan bo‘lsa-da, uni qo‘llashda ehtiyotkorlik va kompleks yondashuv talab etiladi. Har bir mamlakatning iqtisodiy xususiyatlari, mehnat bozori tuzilmasi va tashqi omillarga bog‘liqligi hisobga olinishi lozim. Ayniqsa, O‘zbekiston kabi rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda ushbu modelni milliy sharoitlarga moslashtirish, inflyatsion kutilmalarni barqarorlashtirish va bandlikni oshirishga qaratilgan siyosat choralarini uyg‘unlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Friedman, M. (1968). The role of monetary policy. American Economic Review, 58(1), 1–17.
2. Phelps, E. S. (1967). Phillips curves, expectations of inflation and optimal unemployment over time. Economica, 34(135), 254–281.

ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index:* *google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

3. Phillips, A. W. (1958). The relation between unemployment and the rate of change of money wage rates in the United Kingdom, 1861–1957. Economica, 25(100), 283–299.
4. Blanchard, O. (2017). Macroeconomics (7th ed.). Pearson Education.
5. Mankiw, N. G. (2021). Macroeconomics (11th ed.). Worth Publishers.
6. Gali, J. (2015). Monetary policy, inflation, and the business cycle: An introduction to the New Keynesian framework (2nd ed.). Princeton University Press.
7. Woodford, M. (2003). Interest and prices: Foundations of a theory of monetary policy. Princeton University Press.
8. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2023). Pul-kredit siyosati to‘g‘risida hisobot. Toshkent.
9. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. (2024). Mehnat bozori va inflyatsiya ko‘rsatkichlari statistik to‘plami. Toshkent.